

'החלוץ הלוחם'

(הארגון הלוחם של הנוער היהודי החלוצי בקרקוב, Organizacja Bojowa Żydowskiej Młodziecy Chalucovej) ארגון מחתרת. החה"ל הוקם בקרקוב באמצע אוגוסט 1942, לא למען הצלת החיים, אלא מתוך 'רצון למות כך לבל תעיק חרפת מות העבדים על היהודים' ('החלוץ הלוחם', גיליון מס' 29).

את הקמת החה"ל יזמה תנועת הנוער החלוצית 'עקיבא', והיא גם היתה הגוף המוביל בפעילותו. שאר חברי החה"ל היו חברים בתנועות 'דרור', 'השומר הדתי', 'השומר הצעיר', ו'הסתדרות הנוער החלוצי'. בארגון החה"ל היו כ-100 חברים.

ההחלטה המכרעת על הקמת החה"ל התקבלה בעקבות גירושם של כ-6,000 מיהודי קרקוב ביוני 1942 ובעקבות המידע שהגיע לפני-כן על טבח המונים בחלקי מזרח פולין וברית-המועצות שכבשו הגרמנים.

בראש החה"ל עמדה מיפקדה בת ארבעה חברים: אהרן ליבסקינד, שהופקד על השגת נשק; אברהם לייבוויץ ('לאבאן'), חבר 'דרור', שמונה לגזבר; שמשון דרנגר, שהופקד על ה'משרד הטכני' לזיוף תעודות רשמיות; ומאנייק אייזנשטיין, חבר 'הסתדרות הנוער החלוצי'.

החה"ל עמד בקשר הדוק עם מיפקדת ה'ארגון היהודי הלוחם' בורשה, אך היה אוטונומי בקביעת עיתוי המאבק החמוש ומקומו. למיפקדת החה"ל היתה קונצפציה מיוחדת במינה בדבר שיטת ההתנגדות והלחימה. עיקרה של הקונצפציה – העתקת זירת הפעולה והמאבק אל מחוץ לגטו. לוחמי הארגון ביקשו להעלים את זהותם היהודית, לבל תוטל האחריות למעשיהם על הגטו ויוחש חיסולו. רק בינואר 1943 הוסר המסווה מעליהם, משנחשפה זהותה היהודית כתוצאה מפעולת 'ציגנריה' (ראה להלן).

הקונצפציה המיוחדת במינה של החה"ל בדבר שיטות המאבק נבעה מכמה נימוקים:

א. הרגשת אחריות לגורל הגטו היתה שיקול

למניעת קשר בין פעילות החבלה מחוץ לגטו ובין תושביו;

ב. הגטו בקרקוב היה קטן ומושל

הגנרלגוברנמן הנס פרנק לא רצה בנוכחותם של יהודים רבים בקרקוב, מושבו ובירת הגנרלגוברנמן. מאז הגירוש ביוני 1942 ועד דצמבר 1942 צומצם שטח הגטו פעמיים, ולבסוף חולק הגטו לשני גטאות, גטו A וגטו B, ודבר זה מנע יצירת מקומות מסתור;

ג. האוכלוסייה בגטו קרקוב היתה מועטה ולא

יציבה. אחרי יוני 1942 היו רבים מתושבי הגטו יהודים שלא מבני קרקוב, זרים לחברי המחתרת המקומית ובחלקם לא אמינים בעיניהם;

ד. הקמת מחנה העבודה בפלשוב, סמוך לעיר, נתנה ליהודים הרגשה שיש סיכוי להישרד, על-כן לא היתה תחושה כללית של 'אין עוד מה להפסיד', וקשה היה להשיג תמיכה מצד תושבי הגטו ערב חיסולו במקרה של מרד; ה. כבירת הגנרלגוברנמן היו בקרקוב יעדים רבים לחבלה, ובחלק ה'ארי' של העיר ניתן היה לפעול עם קומץ אנשים, בנשק הדל שבידיהם; המטרה היתה לזעזע את ביטחונם העצמי של השלטונות, לפגוע במעמדם, וכן לפגוע בגרמנים רבים ככול-האפשר.

לקראת המאבק החמוש נעשו פעולות הכנה רבות: הוכנו תעודות מזויפות בידי ה'משרד הטכני', להבטיח חופש תנועה לחברי הארגון; הושג כסף לרכישת נשק על-ידי מכירת תעודות מזויפות בידי ה'משרד הטכני', להבטיח חופש תנועה לחברי הארגון; הושג כסף לרכישת נשק על-ידי מכירת תעודות מזויפות ועל-ידי 'אקסים' ('אקספרוארציות' – גביית כסף בכוח מיהודים עשירים); נרכש נשק על-ידי התנקשויות בחיילים גרמנים שהתהלכו, יחידים או בזוגות, באישון לילה בשדרות העיר; רכישת נשק בקנייה נעשתה בעיקר בעזרת הפפ"ר – (PPR, Polska Partia Robotnicza) – מפלגת הפועלים הפולנית (הקומוניסטית); נעשו מאמצים למצוא בעל-ברית שיוכל לסייע בנסיונו הצבאי והמחתרתי ובנשקו, ופנו לפפ"ר באמצעותה של גולה מירה, חברת המפלגה הקומוניסטית הפולנית; הוגדל מספר החברים בארגון החה"ל על-ידי צירוף חברים מתנועות נוער, בעיקר 'עקיבא' ו'דרור', בערים הסמוכות לקרקוב, וזאת באמצעות קשריות; החה"ל אורגן בחמישיות, כול חמישייה ומפקד בראשה, והמפקד קשור עם המפקדה הראשית.

פעולות החה"ל. ב-20 בספטמבר 1942 יצאה ליערות במחוז ז'שוב (Rzeszow) ה'חמישייה' הראשונה. הובטחה לה עזרה מצד הפפ"ר, והיא היתה אמורה להצטרף ללוחמיו ולפלוס דרך לרבים שיבואו אחריה. ואולם, העזרה המובטחת לא ניתנה, מכיוון שהפפ"ר עדיין לא החל בפעילות ביערות. הקשר עם הפפ"ר נותק. באוקטובר נשלחה קבוצה אחת ליערות שבסביבות דמביצה

(Debica). קדמה לשילוחה הקמת נקודות בעיירות הסמוכות ליערות, שאמורות היו להיות בסיס ליוצאים ליער. גם הניסיון ההוא הסתיים בכישלון ובאבידות בקרב. בעקבות זאת הוסק שעדיין לא הגיעה השעה לצאת ליערות, ויש להתרכז בפעולות התנגדות בקרקוב עצמה ולארגן נקודות משען בקוויים קרקוב-ורשה וקרקוב-לבוב, שאליהן יוכלו החברים להגיע אחרי ביצוע פעולותיהם.

הפעולות שנעשו עד נובמבר 1942 היו התנקשויות בחיילים גרמנים ובאנשי הגסטפו ונטילת נשקם ומעקב אחר מלשינים בתוך הגטו בניסיון לחסלם. הארגון הלוחם השני, שפעל בגטו ושהיה קשור בפפ"ר, עשה פעולות דומות וכן חיבל במיתקני הגרמנים בעיר ובסביבתה.

עד נובמבר 1942 היה הגטו בסיס היציאה לפעולות מחוץ לגטו. משעלו על עקבות חברי המיפקדה הועתק מקומה לחלק ה'ארי' של העיר, וחברי החה"ל פוזרו מחוץ לגטו. לקראת יציאה לפעולה בהיקף רחב חידש החה"ל את הקשר עם המנהיגות של הארגון הלוחם היהודי הקשור בפפ"ר, נוצר תיאום עם מיפקדת הקבוצה היהודית, שרוב חבריה היו אנשי ה'שומר הצעיר' ושפעלה במסגרת הפפ"ר, והוקמה מיפקדה משותפת לשני הארגונים (אוקטובר-נובמבר 1942). מועד הפעולה נקבע ל-22 בדצמבר 1942, ערב חג המולד, בעת שהעיר מוצפת אנשי צבא גרמנים בחופשת חג.

יעדי הפעולה היו בתי-קפה במרכז העיר שבהם בילו אנשי צבא גרמנים. הנודע בבתי-הקפה ההם היה קפה 'ציגנריה', והוא הותקף ברימוני-יד תוצרת בית. הגרמנים הודיעו על 20 הרוגים ופצועים. מן התוקפים לא נפגע איש, אך כ-20 לוחמי החה"ל, שחזרו לבסיסם בבית-החולים היהודי הנטוש, עלו על מארב של הגסטפו והובאו לכלא מונטלופיך. בין הנשבים היה חבר המיפקדה 'לאבאן', וחבר מיפקדה אחר, ליבסקינד, נהרג בקרב בדירת המיפקדה. הפעולה ההיא שמה קץ לפעילות ארגון החה"ל בתוך העיר. הפעילות התחדשה אחרי שב-29 באפריל 1943 נמלטו שמשון דרנגר וטובה (גוסטה) דרנגר מכלא מונטלופיך, שאליו הובאו בינואר 1943. ב-13 במרס נאסרו והובאו לכלא מונטלופיך גם שרידי הלוחמים שהתכנסו בבוכניה אחרי פעולת 'ציגנריה' ואמורים היו לצאת ליערות וישניץ (Wisnicz). הזוג דרנגר והלל וודיסלבסקי, חבר מפקדה מוישניץ, פעלו ביערות וישניץ לרכז את שרידי הלוחמים ביער. מטרותיהם העיקריות היו מתן הגנה וסיוע להצלת שרידי הגטאות, ופעולות נקם באיכרים מסגירי יהודים שבחסותם. הם גם חידשו את הוצאת בטאון המחותרת 'החלוץ הלוחם', שהיה הקשר בין הכוחות הפזורים ביער. 'החלוץ הלוחם' התרה באיכרים הפולנים, ותיאר את בעיותיו של הארגון היהודי הלוחם בקרקוב ואת קורותיו.

בנובמבר 1943, עם נפילתם של שמשון וגוסטה דרנגר בידי הגרמנים, בא הקץ לארגון החה"ל.

שרדו 15 חברים בלבד של החה"ל. כמעט כולם עלו לארץ.